

Kurtummade

---

harimisest.

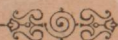

Kõne, mis Wändra kurtummade kooli direktor

C. Horschelmann

Hewata abiseltjis Wändras pidanud.

Jurjewis.

A Grenzsteini trükihoda.

1897.

TC
32063

Kurtummade harimiseft.

Kõne, mis Wändra kurtummade kooli direktor

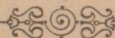
C. Horschelmann

Sewata abiseltjis Wändras pidanud.

F. P. Gendwinski
K. M. ENSV
K. M. ENSV

272118

#8195.

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

Jurjewis.

A Grenzsteini trükikoda.

1897.

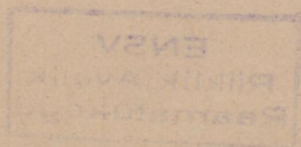

371.912 (47.42V)

Дозволено Цензурою. — Юрьевъ, 12 апрѣля 1897 года.

221576

Muustatud koosolejad! Hewata abiseltsi otsuse põhjal algawad täna kuulutatud kõned. Et kurtummade koolitamine üleüldise kõigile rahwale meie maal enamiste tundmata asi on; et mõne arwamise järele meie suur ja raske töö liiga palju kulu tarwitab, ja mõni küsib, mikspärast kõik nii uhkete on seatud; mikspärast kooliaeg nii kaua kestab; mikspärast nii palju kooliõpetajaid selle weikese hulga laste jaoks on, mikspärast ülikooli haridusega juhataja? — kõik see täidab mind lootusega, et minu lubatud kõne: kurtummade koolitamise töö kõigist wiimastel aastasadadel, kõige päält Hewata abiseltstile tähtjas ja huwitaw saab olema. — Mõni tuhat aastat oli mööda läinud, aga kurtumma ei arwatud muud, kui et tema poole mõistusega inimene, pool loll ja arusaamata nõdra waimuga loom olla. Jah, tõeste, kui meie ennast katsuks kurtumma asemele panna, siis peaksite enese sees suure hulga tundmisi kaotama, mis üksi kõrwa läbi hinge jisse on tunginud. Meie mõtlemine ja arwamine peaks koguni kokkusulama ja muud ei jääks järele, kui väljaspidine mõistus, millega igapäewast tööd saaks ära teha. Kõik sügawamad mõtted oleks nagu haaas, Jumal ja tema töö ja olemine oleks meile koguni teadmata asjad. — Ja sellegipärast ei ole kurtumm loll, nagu weike aastane laps loll ei ole, kui temal teadmist ja tundmist ei ole. Waimuelu magab alles, aga ei ole seda, kes teda ärataks. Nastase lapse waimu äratab kõrw, kes äratab kurtumma waimu?

Kurb on küll kuulda, mis kuulus kirikuisa Augustinus, kurtummadest kirjutas. Ta arwab, Jumal on kurtummade olu seadnud, sellepärast ei tohi inimesed mitte parandada tahta, mis Jumal oma tarkuse järele nii on nähtawale toonud. Et Augustinus seda arwas, tuli sellegaegsest õpetusest: Et Jumal ühte jagu inimestest tae-

wale ja õnusele oli ära walinud, teist jagu aga pörgule ja hukkaminekule. Selle wastu ei olla inimestel rääkimist. Keda Jumal tahab hukka lasta minna, see läheb hukka, olgu tema hää ehk kuri. Kurrummal on Jumal kõrwad luffu pannud, sellega ka ewangeliumi usse, sest olla näha, et kurrumm Jumala tahtmise järele hukkamine miseks on loodud. Jumal tänatud, Deesuse arwamine ei olnud see mitte; tema andis kurrummale keele ja rääkimise jõuu jälle tagasi; tema õpetas meid, et kõik õnnetus siin maa pääl ja kõik õnnetumad inimesed seks on seatud, et ristikoguduse armastusel wõimalik oleks nende õnnetumate juures oma wägewat armutuldu üles näidata. See tundmine on ka kolmsada aastat pärast Augustinust mõne targamehe südamel ärganud, aga meil ei ole nendest muud teada, kui et nemad kudagi wiisi on katsunud kurrummasi foolitada. Weel lendas 7¹/₂ aastat minewikku, enne kui kurrummade foolitamise tööd nii wiisi ette wõeti, et temast wanade kirjade läbi ka teada saab. See oli Hispania maal, kus üks munk, Ponce nimi, selle maa kubernereri herra kolme kurrumma last suure hoolega foolitas. Kubernereri herra kirjutaja õppis ka selle kunsti ära ja kirjutas raamatusse ülesse, mil kombel Ponce oma tööd oli teinud. Olgu nüüd selleaegne töö nii waene kui tahes olnud, see mõte sündis ometi juba siis, et kurrummade fooliõpetaja kõige päält kõnelemise riistade ja tööd hästi peab tundma, nagu kurguluid ja sooni, keeleliikumist ja kaela seestpidist olu. Klawerit ei saa ka keegi mängima õppida, kes mitte klaweri keelefi kõige päält pähä ei ole õppinud, nõnda et pärast sõrmed ilma keelte pääle waatamata oma kohust täidawad. Ja klawerimängu õpetaja peab muidugi iseäranis omas teaduses ja osawuses kindel olema, muidu ei saaks tema õpetada. Nõnda kurrummade foolitaja ka. Päälegi igaihe hääliku juures wärišewad kurguõoned isemoodi ja kui Ponce seda ka weel mitte ei wõinud teada, mis arstiteadus täna teab, nii

palju peame ikka tähele panema, et Ponce seda teadmist arvas tarwis olevat. Weel tundis Ponce ära, et kurtummal kõrwa asemel film on antud ja kurtumm nii peab õpetust saama, et ta filmadega huultest võib lugeda, mis teine räägib. Ja nende häälikute juures, mida võimalik ei ole filmaga näha, nagu k, ng, peab laps koolmeistri kurgust kinni hakkama ja teise käega ise oma kurgust, et tundmine temal juhatajaks oleks. Nagu päike hommitusest udust läbi, paistavad need mõtted ka sellest wanast ajast läbi ja seadavad sihti järeltulewa sugule. Küll jäi kurtummade koolitamine Hispaniamaal pea suifuma. Inglismaal avaldas 17 aastasajal üks ülikooli teaduse uurija raamatu kurtumma õpetamisest, kust jälle mõni walgusekiir särab. Tema uurib kõige päält seda küsimust: kuidas õpetame kurt. lapsi mitte üksipäinis rääkimisest ehk kirjeldusest aru saama ja kirjutama, waid ka ise lihtlabaselt kõnelema. Tema näitas kui käega täismeeleliste laste pääle, ja arwas, et kurt. kooliõpetaja lapse rääkimise harjumist enesele eeskujuks peab wõtma. See mõte oli ka seemne terakene, mis küll pea pärast mehe surma nagu tina tuhka ära kadus, sest see oli selle aja teadusele liig raske ülesanne. Kes oli siis tähele pannud, kuidas täiemeeltega laps hakkab rääkima! Lapsi oli küllalt, nagu tänagi, aga kes oli wiitsinud tähele panna ja üles kirjutada, mis häälikud, mis sõnad, mis laused weikese lapse suus esimestes aastades ilmuvad ehk mil wiisil nemad neid arusaadamateks ütlusteks täiendawad. Seda on teaduse uurijad wast wiimsetes aastakümnetes walmis teinud, nõnda et nüüd ometi teame, kuidas laps esimesest hääletegemisest, kuni 3 aastani rääkima harjub. Kurt. koolitamise jäljed juhatawad meid ka Hollandi- maale, kus 17 aastasaja lõpul üks tohter nimega Amman ka ühe kaupmehe kurtumma tütarit katjus õpetada. Ka Amman kirjutas ühe raamatu kurt. koolitamisest, mis sellepoolest tähtjaks jäi, et üks noor Sakamaa koolmeis-

ter Heinicke, kes ka ühte kurtumma poisssi tahtis õpetada, ilma teadmata, kuidas seda tehakse, selle raamatu juhtus kätte saama. — Tema sai raamatu läbi uut jõudu ja rõõmu ja hakkas omas majas veel teisi õnnetumaid lapsi oma ümber koguma ja koolitama. Rohaline õpetaja, kes sellest asjast midagi ei pidanud, rääkis kantslis selle vastu, Jumala tahtmise vastu ei olla luba teha; nagu oleks see Jumala tahtmine, et kurtummad koolitamata peavad jääma! Ja see oli veel ewangeliusuline õpetaja. Kes tohib siis imeks panna, et mõni harimata mees tänini suuremat tarkust enesele ei ole korjanud, et mõni veel tänapäewani selle asja kohta arwab, mis Jumal on seadnud, seda ei tohi keegi parandada. — Aga waata, koolmeister jäi kindlaks ja kui Sakseni kuurwürst temast kuulda sai, kutsus ta teda Saksenimaale, ühe awaliku kurtummade kooli asutamiseks 1778. See oli Saksjamaal esimene kurtummade kool. Rõige esimene oli 8 aastat enne seda Pariisi linnas ehitatud. Üks katoliku preester Abbé de l'Épée nimi, oli oma kuluga kooli awanud, aga tema koolitamise mood oli teine. Meie peame selle juures Gpee ja Heinicke koolitamist sõrdlema.

Rõik on tähele pannud, et kurtummad oma kätega kõik tahawad ära näidata, mis nemad mõtlewad. Nemad ajawad niiviisi tähenduste abil pikad jutud, milledest üksi see aru saab, kes ka ise neid märkisi on õppinud. Meie mõistmise ütelda, et niisugune näitamise keel ka ise juba keel on, milles meie tummasi mõnes asjas saaks õpetada. Ka südame tundmusi mõib kurt awaldada; tema palest on ju tunda, kas ta kurw ehk rõõmus on, kas ta ime-teleb ehk pahandab. Hääd ja kurja mõib ta tundma õppida ja igatpidi mõiks teda nii koolitada, wanade kätte õpitud tähtede kõrwa uusi tähti pannes, ja niiviisi tähtede hulka kaswatades. Aga mis kasu oleks kurtummadel sellest? Üksi isikeskes ja kooliõpetajatega saaks nemad teineteisest aru. Keegi muu ei mõiks nendega juttu ajada.

Weel: kõigist sügavamatest tundmistest ja teadmistest ei saaks nemad ial jagu. Jumala olemisest ja Jumala tööst meie südames ei teaks nemad põrmugi.

Seda teadsiwad nüüd selleaegsed kurt. õpetajad küll, et üksi tähtede, märkide=keelt ei maksa õpetada, aga mõni arwas kõlblikuks, kurtummadele esite tähtede keelt õpetada; tõlgiti tähtede keel kirjakeelesse ja kurtummad pidiwad selle järele kirjakeelt nagu võerast keelt õppima ja siis wast rääkimist, nagu jälle uut keelt. Seda tahtis Abbe de l'Épee, ja ei mõtelnud mitte selle pääle, et võeras keel ialgi õpetamise läbi selgeks ei saa, waid üksi rääkimise läbi. Keele rääkimist ja iseäranis lihtlabast rääkimist ei õpi keegi, kui tema selle juures ei saa ka ennaft rääkimises harjutada. Ja selle pärast waidles Heinicke de l'Épeele wastu, arwates, et kurtumm ilma tähtede ja kirjutamise abita, nii pea aga kui tema häälefi mõistab teha, warsti rääkimist peab õppima, nagu täismealne laps ka rääkima hakkab, ilma tähtede ehk kirjutamise abita.

Heinicke nõudmine on meil juba tuttav, kui Inglisemaa prohweessori pääle mõtleme, kellest praegu rääkisin. Aga tema ei jõudnud weel mitte sedasama nõudmist isegi täita. — Weel pidi aasta mööda minema, enne kui see mees tuli, kes tänapäewase koolitamise on alustanud ja teed näidanud, mille pääl meie peame käima. See oli Weiszenfeldi kurtummade kooli juhataja Moritz Hill. Tema nõudis: katsu nii wiisi õpetada, et lastele rääkimise himu tõuseb. Ära täida lapse pääd wägise tarkusega, mis ta ei suuda wasta wõtta, waid küsi esmalt, mida himustab laps teada, mida tarwitab laps oma weikse jutu tarwis? Ära õpeta nõnda, et ja lapsele midagi ette räägid, waid et sina lapsele mõnda asja ette näita d, ja siis räägi ja jutusta nendega sest asjast. Siis ärkab rääkimise himu ja sina wõid ka ära tunda, kas nemad sinust aru saawad. Kui koolmeister käsib: tee aken lahti ja kurtumm räägib järele: tee aken lahti ja ei tee

akent lahti: mis see aitab; tema ei ole kõige oma rääkimisega siis mitte asjast aru saanud.

Hill suri 1874 ära. Sellest ajast saadik on igal pool näha elaw liikumine kurtummade koolides, et seda uut teed parandada ja laiemaks teha saaks. Olgu küll, et põhjusemõte wana oli, tee ise oli täis kiwa, mis Hill esimeselt tõsi se tahtmiseega puhastama hakkas. Nüüd teame, et see enam wõimata ei ole, kurtummade koolitamist nõnda seada, kuidas kuuljad lapsed rääkima hakkawad, ja kui meie tänapäewase suurte meistrite juurde läheme, kes neis 97-mes kurtummade koolides õpetawad, mis üksi Saksa maal on, siis wõime pea ära tunda, et Moriz Hilli külmawatud seeme juba mitmes kohas hakkab tõusma ja kaswama.

Uga kuidas õpetatakse siis neid kuulja lapsi moe järele rääkima? Seda saame wast siis näha, kui enne seda küsime: kuidas õpib kuulja laps rääkima? Kõik kelleldele weiksed lapsed on, wõiwad selle üle tunnistust anda, et wiie, kuue aastane laps juba enamiste kõik räägib, mis igapäewases elus ette tuleb. Esmene hääl, mis lapsi suust kuuldatakse, on kisa. Kust see tuleb? Seda tahan näitusega seletada. Teie teate kõik, mis imeline wägi telegrafi traatidest läbi lendab, kas olgu tuhande wersta taha. Üks filmapilt ja minu telegramm on Tallinnas ehk Moskwas ehk Pariisi linnas teada. Mõtelge nüüd, et kuskil maailmas oleks üks päätekpait, kuhu kõik tuhanded telegrafid kokku käikiwad, siis oleks see meil sellest üks näitus, sest meie ihus on tuhande kaupa telegrafi traatisi ja teekpait on nerwid ja pääaju. Ütelgem, film näeb järsku suurt walgust. Silma nerm telegraferib pääajule: hirmus walgus, ei saa kannatada! — Pääaju telegraferib tagasi: Silma laund kinni, ja filmapilt on asi tehtud, filmad on kinni. See läks ilma tahtmiseta. — Niisamati tõmbame ilma tahtmiseta käre tulijest rauast ära, kui kogemata tema külge puutume, ilma et tahtmine juures on. Uga mitte ükspäinisi filmalaugusi ja kätt ei

pane nerwide telegraf liikuma, ka rääkimist ja hüüdmist. Lapsel ei ole hää kättis magada, võib olla, mõni puru waewab teda, mis mähkmetesse on juhtunud. Suu lähed lahti, ta karjub. Nii pea, kui laps võib „mamma“ ütelda, ja südames igatsus tõuseb ema järele, ütleb ta ka selle sõna „mamma“, ilma teadmata kuidas m ja a tuleb kokku liita, ta ei tea muud, kui et mamma tuleb, kui kutsutakse. — Aga see wiidab veel aega, enne kui sõna „mamma“ tal selge on. Nii ruttu see ei lähe. Kõige päält harjub laps kuulma. Kõla on pääle tundmise esimene asi, mis pääajule telegrammiid hakkab saatma. Kõrw kuuleb ümberringi üteldusi ja rääkimist ja sellega ärtab ühes imeline püüd, mida igal lapsel nähtakse olewat, see on järeldegemise püüd ehk himu. Niipea kui laps siiamani on jõudnud, hakkab „koogamine“ pääle ja isa ja ema kuulewad seda rõõmuga, kui armjamat ei oleksgi. Papapapa ja tatatata, neid juttusi ajab laps ühtepuhku pääle, kui süda rõõmus ja just alatine koogamine harjutab kurgusõlme soonesi, koogamise läbi saab laps aegamööda meelewalda nerwide ja soonte üle. Ilma tahtmata lähewad huuled kinni, papa ja wawa üteldes, ilma tahtmata tõstab keel end ülesse, ta-ta-ta sünnitades, ja ümberseiswad kodakondsed ei wõi muud teha, kui hoollega ette rääkida, et laps veel rohkem kuulda saaks. Mida enam laps sedasama koogamist kuulda lasseb, seda paremine kasvab hääle heli. Üks ainus asi keelab seda jutuasjast, see on lapse oma tahtmine. Kui laps ei taha papa ütelda, mine siis ja wõta näpust, ei kuule weikest juust midagit. Tahtmine on juba noorelt kange mees ja kui see õnnetu lugu lastega peaks olema, et nad mitte ise rääkima ei õpiks, waid et neid wast peakõime õpetama, siis oleks küll raske lugu olewat, sest kes jõuab weikeste poolteiseaastase lapse tahtmist nii alal hoida, et wõiks ütelda: nüüd räägi patapata, ja see filmapilk oleks ka kuulda olewat. Aga ema teab seda paremine, et laps ei

räägi, kui ei taha. Laps peaks nii ilma tahtmiseta olema, kui puutükk, ehk siis jaoks weikese kelmiga toime. — Meie näeme eelseiswatest sõnadest, et kolme asja on rääkimise õppimiseks tarwis:

- 1) kuulmine
- 2) järeltegemise himu
- 3) tahtmine.

Selgeste on nõha, et kõrwa kuulmine pääasi on. Kust peab rääkimine tulema, kui kõrw ei kuule? Ei oli telegrammi kirjutajat, kust loodame telegrammi saawat. Kui oleks üksi järeltegemise himu ja tahtmine, siis teekiwad muud liikmed nagu käed, pää, jalad, küll järele, mis ette tehakse, aga suu jääb wait, mida peaks suu järele tegema, ehk ta tembutab, muud midagi, rääkida ei saaks. Riisuguses õnnetumas seisuses on waene kurtumm. Tema rääkimise organid on terwed, ilma weata: aga et kõrwa kuulmist ei ole, on suu kinni, ainult film otsib nähtawaid asju, mis wäljas pool on, sellest saab tema aru, seeftpidised hingefügewused on lukus, ei tea tema Jumalast, ei patust mingifugust. Nagu loom harjub tema küll sellega ära, mis tohib teha ja mis ei tohi, aga mis armas ja auus, mis Jumala meelepärast ehk südant liigutaw on, sellest ei aima tema midagi, kõik sellepärast et ta ei kuule. Nagu kuulsime, peame kuulmise asemele waatamise ja tundmise wõimu panema. Laps, kes ei kuule, peab filmaga lugema ja kurgufõlmest tundma; järeltegemise himu on muidugi ka kurtummal lapsel, tahtmine ka, siis peaks asi ikka hädapärast korda minema. Ja ta läheb ka. Aga mis meil weikse lapse juures näitis wõimatu olewat, lapse tahtmise üle meelewalda saada, seda peame nüüd kõwaste nõudma, muidu ei tule asjast mitte midagi wälja. See on kurtummade koolitamise esimene töö, et koolmeister kõiti koguni oma tahtmise alla saab. Otskohe wäe teenistuse moel saawad lapsed harjutatud kõike järele tegema, mis koolmeister ette teeb (ülestdõusmine, istumine,

kätelaksutamine, käte tõstmine jne.) Nende harjutuste järele tulewad raskemad liikumised nagu sõrmede ja huulte, suu ja silma liikumised, wiimaks tõige raskemad, aga ka kõige tähtsamad, keele liikumised, mis peegli ees toimetatakse. Neid harjutusi peab koolmeister nii kaua ette võtma, et tahtmist enam soutumaks tarwis ei ole, nagu jala liikumised käimise juures, mis pääle käija inimene enam sugugi ei mõtle. Salad lähewad nagu ise edasi. — Siis wast tohib koolmeister häälikute pääle mõtelda. Muudugi peab häälte sünnitamine temal juba enne selge olema. Ta peab põhjalikult teadma, misjuguheid keele ehk suu liikumisi hääliku sünnitamiseks tarwis läheb ja hakkab nüüd iseäranis neid liikumisi ülewal nimetatud kombel harjutama, mis häälikuid sünnitawad, nagu huulte kokku pigistamine ütlemise juures jne.

Selle tööga lähewad mõned nädalad ära, ja on niiviisi kõik walmistatud, siis seisab koolmeister kõige raskema ülesande eel, ta peab nüüd ka häälehelgi lahti võtma, sest laps ei tea ju mitte, et häälikute kõrwa ka häääl peab astuma. Säääl ei ole muud abi, kui paneb lapse ühe käe oma kurgu ette, teise käe lapse kurgu ette ja räägi waljuste pa kurgusõlm wärišeb, jälle üks telegramm, mis lapse käesoontest läbi ajab peaju sisse, paludes, ole häääks ja käši lapse kurgusõlme ka wärišeda. Ja waata, laps tunneb, temal ei ole wärišemist, ta ei tea küll mitte, kust wärišemine tuleb, aga ta katšub nerwide abiga ka seda järele teha! äkitselt tunneb ära, et palju õhku ja õhu tagasihoidmist tarwis on, weel mõni katše ja waata, häääl on süündinud. Oh seda rõõmu! laps lubab fford rääkida, see on sellest tunda. — Wõnikord wiidab hääle süündimine mitu nädalat, ainult aga siis jääb häääl koguni tulemata, kui laps meelest nõder on, sest nõdra-meelelise üle ei saa fina meelewalda, ei ole temal ka täisjäreltegemise himu. On häääl süündinud, noh siis ei ole wiga, siis küšib koolmeister aga seda, kuidas panen last

koogama? Nüüd teeb laps jälle kõik järele, aga häälega ja nagu ta enne ainult p õhkas, õpib tema nüüd pa, ja ta, ja ka, ja ga, jne., pärast pe, ja te, ke, po, to, fo, jne., ja mida parem tema on õppinud järele tegema, seda rutemine läheb hääle selgeks. Aga, alla aastat ei saa keegi koolmeister, kes oma asja tunneb, selle koogamisega mitte walmis. Kas õpib laps esimeses aastas ühegi sõna, see on üks ta puhas, pääasi on see, et harjub igaüht häälikute kokkuseadmist koolmeistri mofkadeft ära waatama ja selgeste wälja rääkima. Mida enam tähendawaid sõnu laps esimeses aastas õpib, seda rohkem on karta, et häälikute ja hääle harjutus nurka on läinud.

Aga palju kannatust on tarwis. Kui mitu korda nähti koolmeistri jõud, kes esimese aasta läbi truuste oma tööd on teinud, selle esimese aasta lõpul koguni otsas on. Ja mõtelge, mis see wiimasele tähendab, 4—5 tundi järestikku alati pa ja ta, ka ja pata ka, kapata jne., harjutada terve aasta, et aga kurgu ja keele sooned kibeaks saawad, et laps kord saaks rääkida, et teised inimesed ka aru saawad. — Aga see harjutamine harjutab ka nii, et laps pea õpib kõikjugašid häälikute liidud huulteft ära nägema, nõnda et esimese aasta lõpul juba võimalik on, mõned laused lapsela õpetada nagu: papa istub, Otto käib, Mihtel seisab, Ans naerab. Kui laps näeb, et teda mõistetakse, siis paistab rõõm selgeste silmist wälja ja alati ta ütleb neid lauseid, kui aga iganes võimalik on.

Seega astume juba kõrgema astme pääle. Laps saab aru, et mõib seda, mis ta näeb ette tulewat, ka sõnaga seletada. Küšigem sellepärast edasi: mis teeb kuulja laps, kui t e m a selle astme pääle on jõudnud. Kuulja laps hakkab üšikute sõnadega terwet lauset tähendama. Ta ütleb: papa ptrua ja arwab: papa sõidab hobusega, ehk papa, waata hobust, ehk papa on hobusega ära sõitnud, ehk nuttes: papa, hobune tuleb ligi. Kõikjugašed loomad õpib tema juu kõla järele tundma, „muh ja mäh ja gaga“ ja

weel natuke aega edasi, siis hakkab juba meelepidama: papa sõidab ära, hobune tuleb mu kallale. Aga kust laps võtab rääkimise materjali? Kust mujalt, kui kõigelähemast piirist, maja ruumidest, õuest, karjalaudast; karjalaudas, heinamaal, murul, metsas, küla tänawas, jääb õpib laps rääkima, kõigest mis just ette juhtub. Võib olla, et ta mõnest sõnast sugugi weel aru ei saa, näituseks, ta õpib ütlema: lähme kiige pääle. Mis sõna „läheme“ tähendab, et see koguni vastufordne ütelus ajaõnast „minema“ on, seda laps ei tea; ja et „pääle“ mõni käänamine on nimiõnast: pää, seda ta küll ei aima, aga nii palju ta teab, et kui sõber ütleb: lähme kiige pääle, ja misjugune suur rõõm siis tuleb. Näeb ta teistkorda kiiget, jälle ta ütleb: lähme kiige pääle.

Weel mõni aasta lähneb mööda ja sõnad pursklevad kui jõewesi. Juba on nende hulk arvamata. Kust need tulevad? Laps leidis neid nurme päält, tänawas kasvasivad sõna õilmed, laane murult noppis ta kõige ilusamad lause lilled, mis ema ja wanataat talle seletas. Küll oli enamiste juhtumise asi, aga ei jäänud ükski sõna tähelepanemata, mis metsas, mis perelaua taga, mis talve õhtul kanga ümber kõneldakse; wiie tuue aastane laps saab kõigest aru, ja mis arusamata jääb, seda käänab ta oma arvamise järele õigest, mõtet ta ikka leiab. — Nõnda õpib kuulja laps rääkima. — Kuidas aga võib see õppimine meile juhatajaks kurt. koolitamise juures olla? Pääasi on ju kõrwaakuulmine, ilma mille käsikäes käimata ühtegi ei ole loota? Õigus küll; aga pidagem meeles, et kõrwaakuulmise asemele silmanägemine ja tundmine astus. Olgu waewalt, olgu ka et pooltgi seda sõnarikkust kurtumum kätte ei saa; teisel wiisil ei saagi tema keelt pähä kui nii, et igapähe juhtumise juures tema warsti teada saab, kuidas juhtumist tuleb seletada. Näituseks; koolmeister astub tuppa. Ta küsib mis papa teeb? lapsed ei tea. Ta ütleb ja harjub: papa tuleb

tuppa. — See ehk wiidab pool tundi aega, ehk veel rohkem. Hobune jookseb mööda maanteed. Lapsed näevad, näitavad ijuga. Koolmeister õpetab jälle: hobune jookseb, ja nõnda paneb ta kõik tähele, mis lastele rääkimise isu annab, ja wiimati kui kolm ehk neli aastat mööda, on ta kurtummal lapsel nii paljusest rääkimise wõimu, kui wiie ehk kuue aastasel küla lapsel, ennem wähem kui rohkem. On kuuljal lapsel kõne juus, siis ei kao see ära; kurtumma peab alati parandama ja see wõtab hirmus palju aega.

Mis saab siis kuuljast lapsest? — Siis pantakse teda õppima. Seesama siht on kurtummade koolil. Kui kolm ehk neli aastat mööda on, siis saab tema sedasama õpetust kui wallakoolilapsed, muidugi kurtummade koolis. Üksi kirjutamise õpib kurtum laps juba enne ära. Juba ajawiiteks peab last kirjutama panema, ega ta alati ei saa ennast häälikutega waewata. Mis wallakoolilaps kolmes talwes õpib, ei saa muidugi kurtum mitte kolmes talwes pähä, aga ehk kolmes aastas, nõnda et kõige wähem koolitamise aeg 7 aastat peab kestma.

See on kaunis pikk aeg kurtumma koolitamiseks, 7 aastat ja mõni ehk arwab, saaks wähemast küll. Koh, Sumal tänatud, meil ei ole enam tarwis proowi teha, juba mitukümmed aastat on Sakjamaal asi läbi katsutud ja enamiste on nad juba veel ühe aasta juure pannud. Sest kui lihtlabast keelt ei jõua lastele anda, kuidas wõiwad nemad siis aru saada mis neile usuõpetuses õpetatakse, milles kõige sügawamad südame tundmised peawad awalikuks saama. Kui rääkimine puudulik, siis on arusaamine veel puudulikum. Et aga kurtummal, enne kui kooli astub, ainult mõnede wäljaspooliste asjade kohta tundmine ja arusaamine on, tüütab esimene aasta oma häälikute harjumistega teda nõnda ära, et kõik jutuhimu kaob. Seepärast on soovida, et laps juba warakult kooli astub. Teise asja pärast aga peab seda otsekohe

nõudma. Kurgusõlm kasvab esimesest elu aastast 7 aastani ja jääb siis kasvumise poolest seisma, kuni 12—14 aastast saadik, siis hakkab ta jälle kasvama. Kasvamise rikub alati hääle ära, nagu poisilapsed otse passi hakkavad puhuma kui hääle muudab. Selle aja sees õppimisega hakata, oleks ilma asjata töö; niisugusest kõnelemisest ei saaks keegi aru, ja pääle selle kurt jääb nõdraks ja hakkab haiglaseks minema. Sest on selge, et enne 7. aastat last ei või kurtummade kooli panna. Aga vanem kui 10 aastat ei tohiks laps ka mitte olla, sest kui peaks kurgusõlm juba 12. aastal jälle hakkama kasvama, siis on kõik waev, mis nende kahe aasta sees on kantud, pool asjata olnud, rääkimine läheb ikka sandemaks, kuni koolmeistergi ei saa aru, mis laps lihtlabaselt räägib. See pärast on paras aeg 7. aastast 9. aastani, siis ei ole kardetaw, siis peavad lapsed, kui koolist välja astuvad, igapäewases kõnes iga mehega läbi saama, olgu küll, et hääle heli ialgi nii pehmeks ei saa kui kuuljal inimesel.

Nõnda oleme näinud, et kurtummade kool kaheajaline on. Esimest jagu võiksimine kodukooliks nimetada. Mis laps kodus mängides õpib, peab ta ka koolis pool mängides õppima. Siis sünnib lihtlabane keel, ja seda on tarwis, olgu küll et, nagu juba ütlesin, kurtum laps ei pooltgi sest ei õpi 3 aastal, mis kuulja laps kodus õpib. Teist jagu võiksimine siis külakooliks nimetada, sest enne kolmat aastat ei maksa usuõpetusest sõnagi lausuda, laps ei saa kuidagi wiisi aru. Peaks ta ka koolmeisteri enne õpetatud küsimuse pääle dieti kostma, see ei tähenda midagt, papagoi lindu jõuame rääkima õpetada, aga ära nõua arusaamist!

Kurtummade kool peab lapsele kodukooli ja külakooli õpetust pakkuma, siis on ta hää järje pääl, siis on temast ka midagi loota. Siks olgu kõik tegewusel abisaamise ja eespalwega, et meie armsad Gesti kurtummad jeda jälle kätte saaks, mis enamiste haigus nende käest on

äravõtnud. Seks on Jumal neid meie filma ette pannud, et ristirahwal võimalik oleks üles näidata seda armastust, mis Jeesus on Hewataga avaldanud ja millest ta ütleb: uue käsusõna annan mina teile, et teie teineteist armastate, nagu mina teid olen armastanud.

Jumal andku oma rohket õnnistust kurtummade koolitamise tööle ka meie Balti kubermangudes, iseäranis Wändra ja Saaremaa kurtummade koolile, mis alles hakatuse pääl seisab.

Wändra kurtummade kooli direktor.

C. Görshelmann.

An 897

Hörschelmann